

Apunts biogràfics i contextuals de Mary E. Richmond. Sobre els principis del treball social i la construcció de la disciplina

Biographical and contextual notes of Mary E. Richmond.
From the dawn of social work and the construction of the discipline

Miguel Miranda Aranda¹ i Francisco J. Galán Calvo²

Resum

Al cap d'un segle de la publicació de la primera edició de *Social Diagnosis*, de Mary E. Richmond, podem reflexionar sobre els aspectes metodològics i contextuals d'aquesta magna obra d'investigació, que caracteritza el treball social com a disciplina i com a professió, sabent que les dues perspectives estan lligades indisolublement. S'obren noves peces d'investigació i d'anàlisi per reforçar la nostra professió i alhora, a més, per desmentir certs prejudicis que devaluen l'essència de la nostra disciplina.

Paraules clau: Identitat, treball social, Mary E. Richmond, *Social Diagnosis*.

Abstract

A century after the publication of the first edition of *Social Diagnosis* by Mary E. Richmond we can reflect on the methodological and contextual aspects of this great research work which characterizes Social Work as a discipline and as a profession, knowing that both perspectives are indissolubly united. New research and analysis pieces are opened to reinforce our profession and at the same time, to deny certain prejudices that devalue the essence of our discipline.

Key words: Identity, social work, Mary E. Richmond, *Social Diagnosis*.

Per citar l'article: MIRANDA ARANDA, Miguel i GALÁN CALVO, Francisco J. Apunts biogràfics i contextuals de Mary E. Richmond. Sobre els principis del treball social i la construcció de la disciplina. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2017, n. 211, pàgines 11-23. ISSN 0212-7210.

¹ Professor titular de la Universidad de Zaragoza. Treballador social i doctor en antropologia social i cultural.

² Professor de la Universidad de Zaragoza. Treballador social.

Context social

Fem un viatge en dues direccions: una que ens porti a intentar contextualitzar l'aparició de la primera edició de *Social Diagnosis*, de Mary E. Richmond, en un turbulent 1917, i que potser ens serveixi per ensorrar alguns mites falsos sobre l'autora i, per descomptat, sobre els pilars de la nostra professió; l'altra, buscant referències al cas que ens ocupa: el treball social com una disciplina científica capaç de construir amb la pràctica un corpus doctrinal d'un substrat intel·lectual igual que la resta de les ciències socials.

Foucault assegura que cada època crea els coneixements que necessita

Foucault (1999) assegura que cada època crea els coneixements que necessita. Per aquest autor, el segle XIX porta noves possibilitats de coneixement als éssers humans i és aleshores que les ciències humanes comencen el seu camí. Si continuéssim estirant aquest fil diríem que aquest moment es pot considerar d'explosió de moltes ciències o més aviat de "construcció social de les ciències i entre les quals les socials". Això no és incompatible amb considerar l'existència d'una preocupació constant sobre el significat i l'expressió de l'ésser humà en el seu context, una preocupació per considerar la forma de gestionar i dirigir el conjunt, a aquesta condició del social, però no és fins aquest moment, el segle XIX, en què aquesta preocupació es comença a separar de les reflexions que es feien des de la filosofia, la metafísica i la política.¹

Aquesta nova perspectiva del que és humà està relacionada amb els immensos canvis institucionals en l'àmbit microsocial: l'educació, la medicina, el sistema penal... "El sorgiment històric de cadascuna de les ciències humanes es va produir, sens dubte, arran d'un problema, d'una exigència, d'un obstacle teòric o pràctic; certament, han calgut les noves normes que la societat industrial va imposar als individus perquè, lentament, al llarg del segle XIX es constituís la psicologia com a ciència; també han calgut, sens dubte, les amenaces que després de cada revolució han pesat sobre els equilibris socials i sobre el que havia instaurat la burgesia, perquè aparegués una reflexió de tipus sociològic" (FOUCAULT, 1999: 335).

³ Com a exemple, l'experiència vital de la nostra protagonista. A Baltimore, Mary Richmond construeix tot el seu pòsit ideològic a partir dels estudis en sociologia i filosofia que reprendrà el 1881, i s'uneix a l'Església unitària que encoratja la reforma social, la dignitat innata de l'home i la crítica al capitalisme salvatge, i que encarna els interessos dels obrers i els pobres. Identifica una ideologia concreta, una manera de veure la realitat i la defensa global d'unes condicions dignes per als treballadors d'aquella indústria revolucionada pels avenços i l'explotació i maximització del benefici des de l'òptica capitalista tradicional, a partir d'altres disciplines que serveixen de fonament i projecció de noves disciplines.

Històricament, afirmariem que les ciències socials van aparèixer com a conseqüència de la necessitat d'estudiar la societat i modificar-ne el funcionament. L'origen es relaciona amb la constatació d'un fracàs: la pervivència de la pobresa en el moment en què les forces productives són capaces de generar més riquesa. És apropiat citar Robert Castel (1997), que fa referència a l'anomenada "qüestió social" d'aquesta manera: "És una aporia fonamental en la qual una societat experimenta l'enigma de la seva cohesió i mira de conjurar el risc de fractura. És un desafiament que interroga, torna a posar en qüestió la capacitat d'una societat (el que en termes polítics s'anomena una nació) per existir com un conjunt vinculat per relacions d'interdependència". Aquesta paradoxa es va batejar explícitament a la dècada de 1830. Un món nou que s'anunciava... Es va plantejar, per tant, com la necessitat d'abordar sistemàticament aquestes qüestions, de configurar alternatives d'intervenció i anàlisi del conflicte social. I és des d'aquí des d'on podem recollir una de les notes característiques de la nostra professió: el treball social com a disciplina aplicada. Es tracta d'una activitat professional que està present des de fa més d'un segle en aquest espai plural de les ciències socials. Atribuir la invenció del treball social a contextos diferents d'aquest naixement conjunt amb la psicologia i la sociologia és, com a mínim, una hipòtesi difícil de demostrar per més que s'intenti.

Algunes referències

Tornem, ara, a la idea inicial d'oferir unes pinzellades sobre aquest viatge contextual i la seva autora. A la majoria de les biografies de Mary Richmond es fa referència al gran interès que va manifestar per la lectura durant la seva primera joventut. Es diu que va fundar un club de lectura i que va ser, durant alguns anys, bibliotecària a Baltimore. Si, com s'atribueix a Borges, "un no és pel que escriu sinó pel que ha llegit", podríem vincular aquesta dona amb les lectures que va fer i les que imaginem que podria haver fet d'entre els grans èxits del moment. El fet de ser coetània de Sigmund Freud (1856-1939), Franz Boas (1858-1942), G. H. Mead (1863-1931), Jane Addams (1860-1935) i Max Weber (1864-1920), la situa en un clima de gran ebullició intel·lectual i cultural. Una dona a cavall de dos segles, el decimonònic final d'una època i l'abrupte sorgiment d'un nou ordre mundial. Algú que va viure alhora que els autors que actualment es consideren grans clàssics que, amb la seva escriptura, van construir algunes de les pàgines essencials al començament de la psicologia, l'antropologia i la sociologia, tal com les coneixem avui dia, i també la medicina científica, el dret laboral i el constitucional... I no menys important, un esperit que advocava per la

Un esperit que advocava per la defensa de la dona i perquè se'n tingués en compte la participació en la presa de decisions: el moviment sufragista com a canvi de paradigma social

El treball social no és una professió tan moderna, tan jove

defensa de la dona i perquè se'n tingués en compte la participació en la presa de decisions: el moviment sufragista com a canvi de paradigma social. En una família atípica⁴ com la seva, s'encoratjava a defensar i aprofundir en el fenomen. Un fonament intel·lectual extraordinari per al corrent social de l'època.

És una altra manera de refutar un error en el qual insistíem, al nostre parer: la presumpta joventut de la nostra professió. El treball social no és una professió tan moderna, tan jove. Ens hem acostumat a sentir, com argumenten alguns arribistes a la nostra professió, que l'ofici de treball social és recent, que no té el recorregut d'altres disciplines que es converteixen en les ciències socials dignes d'aquest nom, hegemòniques intel·lectualment al costat de les quals el treball social no passaria de ser una activitat subordinada exercida, a més, per acabar-ho d'adobar, majoritàriament per dones. Però la veritat és que el caldo primigeni en el qual sorgeix la disciplina és el que és comú amb aquestes altres disciplines. Podríem dir que aquell moment fundacional de les ciències socials neix d'un cos comú que abans hem assenyalat: la qüestió de l'àmbit social. Parlem d'una època convulsa, en què una revolució en potència i la primera gran guerra global a Europa feien tremolar l'ordre mundial i apuntaven al sorgiment d'un panorama diferent. Un lloc en què la importància de l'àmbit social i l'individual és desdibuixava, es tensava fins al conflicte. Mary Richmond va poder tenir l'oportunitat de llegir Pavlov⁵ i el seu interès per la conducta i el condicionament i les crítiques que hi va fer el seu amic i professor George H. Mead, que marca distàncies amb el seu "conductisme social", i podem imaginar-nos que va ser igualment influïda per les mateixes obres per les quals Franz Boas es posa a estudiar les conseqüències en l'impacte social de les migracions entre les primeres i segones generacions d'immigrants als Estats Units el 1921. Com veurem, la seva relació amb Mead i els de Chicago no admet cap dubte.

Entre les seves fites figuren l'ingrés el 1889 a la Charity Organization Society (COS), de la qual va ocupar dos anys després el càrrec de secretària general "a pesar de la joventut, el sexe i que no havia acabat els estudis universitaris". Va

⁴ Arran de la mort dels seus pares a causa de la tuberculosi va ser criada per les seves tietes i la seva àvia a Baltimore, fortament implicades en els "moviment radicals". Es va criar en un ambient de discussió política sobre el sufragi femení, la situació de la dona, els problemes racials, la religió. Educada en l'ambient familiar durant la primera infantesa, va decidir abandonar la llar i traslladar-se a Nova York a viure amb una altra de les seves tietes, que també va morir, per la qual cosa va viure durant un temps en la indigència fins que va decidir tornar.

⁵ Les teories sobre el reflex condicionat s'havien avançat en una conferència que va impartir a Hèlsinki el 1903 i es presenten per primera vegada, aquell mateix any, al XIV Congrés Internacional de Medicina de Madrid. Pavlov ja havia aconseguit el premi Nobel de Medicina pels seus estudis fisiològics dels sucs gàstrics.

començar a treballar per la professionalització i la formació acadèmica i el 1897 va presentar a Toronto un document intítulat "The Need of a Training School", en el qual proposa un pla d'estudis complet per al treball social. La COS va fusionar l'ímpetu religiós, el compromís social i els principis científics, constituint-se en un "laboratori social" i "centre de pràctiques" i d'investigació per a estudiants de les ciències socials de la Universitat John Hopkins. Podríem fer cas de les crítiques que rep a dia d'avui sobre si el seu paper sosté l'assistencialisme més ranci, però cras error si es llegeix el que va escriure ella sense falsos prejudicis:

"No és inútil, tal vegada, afegir algunes paraules quant a l'ajuda material, ja que és un tema l'opinió sobre el qual oscil·la entre l'aprovació i el refús. L'ajuda com a do és fins a tal punt antide-mocràtica que la reprovació li arriba tant al que la dona com al que la rep i constitueix una maledicció per a tots dos. L'ajuda, en si i per a si, no té cap qualitat moral i menys que qualsevol altra la de poder tornar-se democràtica" (RICHMOND, 1922).

Aquesta citació, extreta de la que és, sens dubte, la seva obra de maduresa, hauria de ser suficient per refutar l'acusació d'assistencialisme en el pensament de Mary Richmond.

Algunes fites

Abans del canvi de segle, just quan les ciències socials fan els primers passos, Mary Richmond va escriure sobre la "filantropia científica", per exemple a *What is Charity Organization?*, on desenvolupa el seu mètode de cooperació, d'investigació i de registre; o a *Friendly visiting among the poor. A handbook for charity workers*, un manual on presenta suggeriments pràctics per a les visitadores i treballadors de la caritat.

On es constata el seu compromís social és, sens dubte, en la participació en diferents institucions de gran solvència que intentaven donar resposta als desajustos d'una societat en un vòrtex d'incertesa entre les antigues forces socials i les noves. Va ser contractada per la Philadelphia Society for Organizing Charity. Va contribuir a l'elaboració de reformes legislatives sobre el problema de les dones abandonades pels seus marits, el treball infantil i la creació de tribunals de menors. El seu objectiu: "mostrar les necessitats, revelar les mancances, generant fora de la COS modalitats d'intervenció i una organització" que fos capaç de donar respostes concretes, racionalment solvents, sostenibles i eficaces impactant contra la manca i la pobresa.

Va participar al City Party, que lluitava contra la corrupció a l'Ajuntament, fundant un comitè de dones que presentava demandes pròpies en el marc de la política local. Una iniciativa doblement innovadora: són dones les que s'arroguen la tas-

On es constata el seu compromís social és, sens dubte, en la participació en diferents institucions de gran solvència que intentaven donar resposta als desajustos d'una societat en un vòrtex d'incertesa entre les antigues forces socials i les noves

Va desenvolupar un corpus teoricometodològic i filosòfic des d'una concepció de la ciència "comprehensivista", basada en valors humanistes democràtics, que estableix una relació dinàmica i dialèctica entre conèixer-comprendre-intervenir-transformar, integrant l'individual i el col·lectiu, les relacions socials i l'ambient en el qual està immers el subjecte

ca de defensar els interessos de la comunitat i les que lluiten perquè en la funció de la representació pública hi hagués elements que ara es consideren imprescindibles: transparència i bon govern dels representants polítics. Les investigacions dutes a terme a l'Escola de Chicago que posteriorment es van plasmar en les publicacions de Robert Park, segurament no serien alienes a la nostra autora.

Va desenvolupar un corpus teoricometodològic i filosòfic des d'una concepció de la ciència "comprehensivista", basada en valors humanistes democràtics, que estableix una relació dinàmica i dialèctica entre conèixer-comprendre-intervenir-transformar, integrant l'individual i el col·lectiu, les relacions socials i l'ambient en el qual està immers el subjecte. Una percepció holística del problema, sense caure en el reduccionisme comprensiu d'un sol factor com a desencadenant del problema, sinó en una percepció total, integrada per tot el que envolta aquesta situació i aspirant a entendre que les intervencions haurien d'incidir igualment en aquest tot i no en el símptoma o el precipitant de la situació.

La seva "veritat fonamental": la interdependència existent entre la millora individual i col·lectiva i un necessari "avançament conjunt de la reforma social i el treball social de casos". És la seva manera de plasmar en el seu pensament les aportacions de Mead, convertides en la "pedra angular" del treball social, la seva manera de resoldre la relació entre la "part" i el "tot", entre la importància dels factors estructurals, econòmics, polítics, socials, en definitiva, i els factors individuals. Per això recomanava que el treball social s'havia de mantenir en contacte amb totes les ciències, no només amb les que estudiaven l'àmbit individual ni les que només estudiaven l'àmbit social. Les dues perspectives eren imprescindibles per als nous professionals del treball social.

El 1907 va ser nomenada directora del Departament d'Organització de la Caritat a la Fundació Russell Sage de Nova York.⁶ Va dur a terme investigacions i va publicar els resultats sobre la situació de les vídues que eren caps de família i la desocupació. Tenia una obsessió clara per vincular les concepcions del treball social i els moviments de reforma social amb processos d'acció i investigació. Planteja un model d'in-

⁶ Com diu a la seva pàgina web (<https://www.russellsage.org/>), la Fundació Russell Sage és la principal fundació estatunidenca dedicada a la investigació en ciències socials. Ubicada a la ciutat de Nova York, és un centre d'investigació, disposa de fons per a estudis acadèmics a altres institucions i d'investigació. De manera regular publica aquests estudis a més d'una revista, en la qual tenen l'oportunitat de participar tant els acadèmics visitants com les persones becades en les seves diferents propostes d'investigació. Igualment és molt interessant consultar les línies d'investigació que mantenen cent deu anys després de la seva creació: promouen el desenvolupament d'investigacions, tant socials com econòmiques i jurídiques, que milloren la condició social de col·lectius amb dificultats i que poden ser aplicades per pal·liar aquests problemes als Estats Units.

tervenció clarament orientat a la pràctica, però amb vocació reflexiva sense oblidar la ideologia.

Com a exemple, el seu gran interès per la coordinació i la contribució del que avui és imprescindible en qualsevol projecte d'intervenció: la transferència de bones pràctiques i la transmissió del coneixement del que resulta adequat i eficaç. Crea la Field Department of Charities, un espai d'anàlisi, d'intercanvi d'informació i de comparació d'experiències, format per 180 organitzacions, entre les quals hi havia la Creu Roja nord-americana i la YMCA.

No deixa de banda, tampoc, la seva adhesió ideològica, com havíem apuntat anteriorment. El seu contacte amb el pragmatisme filosòfic i la seva connexió amb l'interaccionisme simbòlic desenvolupats per John Dewey i George H. Mead, així com amb les idees dels socialistes anglesos Graham Wallas i Beatrice Webb,⁷ donen un gran sentit a la seva "veritat fonamental": la interdependència existent entre la millora individual i col·lectiva i el necessari "avançament conjunt de la reforma social i el treball social de casos", en una referència al moviment de Jane Addams com l'altra part imprescindible de la professió. En definitiva, una prolífica producció, ideològicament identificable, amb un impacte pràctic de les seves reflexions, que inclou la publicació de sis llibres, un dels quals com a coautora, més d'un centenar d'articles, conferències, editorials en revistes especialitzades i informes d'investigació i gestió de seva tasca en les COS.

Un viatge transatlàntic

Cada autor és fill del seu temps. Les aportacions de les nostres pioneres no van sorgir del no-res. I una de les asseveracions fortes que podem fer és que la sistematització per escrit i la producció escrita sobre les pràctiques vinculades amb l'"ajuda", el "socors als pobres", "la caritat o la filantropia" sorgeixen a finals del segle XIX a Anglaterra amb figures com les de Mary E. Richmond i Jane Addams, entre moltes altres dones i alguns pocs homes que van seguir els seus passos, i s'aprofundeixen als EUA a principis del XX. Les seves preocupacions estaven vinculades amb el sentit, els objectius i la modalitat de l'ajuda, amb la relació entre "qui dona i qui rep", sense perdre l'orientació cap a l'eficàcia, la reflexió sobre les tècniques emprades, però també sobre aspectes morals, polítics i religiosos directament relacionats amb aquesta ajuda. A

La sistematització per escrit i la producció escrita sobre les pràctiques vinculades amb l'"ajuda", el "socors als pobres", "la caritat o la filantropia" sorgeixen a finals del segle XIX a Anglaterra amb figures com les de Mary E. Richmond i Jane Addams, entre moltes altres dones i alguns pocs homes que van seguir els seus passos, i s'aprofundeixen als EUA a principis del XX

⁷ Tant Wallas com Webb van ser membres significats de la Societat Fabiana, primers brots del que acabaria sent el partit laborista anglès. El socialisme fabià advoca per la introducció de canvis progressius a la societat, que, al contrari que la confrontació marxista, pretén la conversió social paulatinament, sense fer servir el conflicte com a eina transformadora.

les COS angleses vuitcentistes es feia referència a diversos aspectes de l'“ajuda social” sense un esquema integral i totalitzador que donés compte del treball social com a pràctica professional específica. Sembla que no hi ha dubte que va ser a partir de les investigacions de Mary E. Richmond que el treball social es va plantejar per primera vegada com a objecte d'estudi: la seva raó de ser, la seva especificitat, els seus mètodes, tècniques i principis filosòfics i fins i tot ideològics si ens atenem a la preferència per l'“humanisme” per sobre de l'“evolucionisme darwinista”; i que la sistematització d'experiències professionals té lloc mig segle abans que a la vella Europa o a l'Amèrica Llatina es produïssin els primers desenvolupaments teorícometodològics sobre la disciplina. En definitiva Mary Richmond suposa el començament de “la resignificació” i indagació sobre la pràctica professional, l'anàlisi dels seus èxits i dificultats, l'avaluació dels seus resultats en termes d'intervenció i la producció de nous coneixements” (TRAVI, 2006: 50).

Disseccionant *Social Diagnosis*

Tornem a buscar una altra vegada més referències sobre la seva obra. El 1917, gràcies a la tasca educativa de la Fundació Russell, publicarà la seva obra més coneguda.⁸ I s'ha d'assenyalar que, sense cap mena de dubte, com a obres de maduresa intel·lectual es converteixen en una reflexió profunda que ajuda a solidificar els fonaments filosòfics, èticopolítics i teorícometodològics de la disciplina. I recuperant algunes fites, anuncia, com a propòsits, l'explicació dels mètodes que havien sigut útils als antecessors; i descobrir les millors pràctiques de treball social que es poguessin trobar, com a condició que el seu ús fos real i freqüent. D'aquesta manera justifica com a “natural” l'aparició d'aquest tractat.

Les 511 pàgines que el componen consten d'un prefaci, 28 capítols, 3 apèndixs, una bibliografia àmplia –que té un gran interès si es vol aprofundir en les referències i les fonts de les quals va beure– en la qual es projecten les seves inquietuds intel·lectuals, i un índex alfabètic dels principals termes utilitzats com a tancament.

Parem atenció en l'estructura central d'aquests 28 capítols. Estan estructurats a partir d'una tríada elemental: comença en els primers 5 capítols amb un intent de furgar en allò que es conceptualitza com a “evidència social”; canalitza aquesta

Anuncia, com a propòsits, l'explicació dels mètodes que havien sigut útils als antecessors; i descobrir les millors pràctiques de treball social que es poguessin trobar, com a condició que el seu ús fos real i freqüent

⁸ Una obra que, tot i que es considera un pilar fonamental de la professió, no va ser accessible al nostre país –traduïda sencera pel Consell General de Diplomats de Treball Social i Assistents Socials d'Espanya– fins a l'any 2005, per bé que hi ha altres obres accessibles des de la dècada dels 60 a Argentina.

estructuració prèvia cap a un segon bloc (capítols VI-XIX) en el qual descriu el camí cap al diagnòstic social, i finalment (capítols XX-XXVIII) presenta variacions evidents en el procés.

Estava amoïnada per alguna cosa que ara sembla tan essencial:

“les treballadores socials de l'època ja havien començat a desenvolupar mètodes de diagnòstic i aspirava que amb el temps això es convertiria en una tècnica social, lliure de les convencions professionals de gran arrelament, ja sigui en els tribunals, els hospitals o els centres docents. [...] Que els elements que componen el diagnòstic social, una vegada formulats, podrien constituir una part del coneixement comú de tots els treballadors socials i que, amb el temps, hauria de ser possible inferir en qualsevol treballador social un coneixement i un domini d'aquests elements i de les modificacions aportades per cada dècada d'acompliment de la professió”.

Tot això es fonamenta en una qüestió bàsica: considerar que els elements que constitueixen el diagnòstic social poden ser una part important del coneixement comú dels professionals, que, amb el temps, podran ser inferits per altres professionals, que els acumularan al llarg de dècades d'execució. Com un tresor que recopila el coneixement comú per augmentar la riquesa col·lectiva dels mateixos generadors d'aquesta riquesa.

Pel que fa a l'essència metodològica en què es fonamentava, és important assenyalar l'exhaustivitat i el rigor amb què es pretén confirmar aquesta hipòtesi. Un estudi que pretén treballar aproximant-se a aquella condició de la metodologia quantitativa tan en vigor entre algunes disciplines. Es tracta d'uns 2.800 informes socials, de 56 entitats diferents,⁹ de 3 ciutats diferents (ni més ni menys), amb formes d'entendre el treball social de gran espectre pràctic. Va fer servir la informació amb “criteris de qualitat”, segregant la que no complia criteris com “no proporcionar informació diària” de manera completa, prioritzant els que tenien amplitud en aquest punt, entre 2 i 6 anys d'intervenció.

En virtut d'aquesta informació, va procedir a analitzar-ne el contingut amb dues altres treballadores socials d'àmplia experiència en el camp medicosocial i d'atenció a la infància-jovenut. Juntament amb aquesta informació de caràcters quantitatiu, aprofundeix en les troballes amb la informació proporcionada a través d'entrevistes amb altres treballadores

És important assenyalar l'exhaustivitat i el rigor amb què es pretén confirmar aquesta hipòtesi

⁹ Les aportacions d'altres entitats parlen de la pluralitat d'intervencions presents en el treball social. No crec que puguem qüestionar aquesta iniciativa amb els criteris metodològics actuals, més aviat l'exercici hauria de ser el contrari: en treball social sembla que s'hagi renunciat a l'ús exhaustiu d'un procediment rigorós que conformi un discurs científicament més sòlid. S'ha anat demostrant que, des del començament, en treball social es pot i s'ha de treballar en pro de la creació de producció científica, que es poden consolidar línies d'investigació pròpies, diferenciades, del compromís intel·lectual.

socials. Resumint, tota una sèrie de tècniques o procediments segons cada aspecte que s'havia d'analitzar: descripcions escrites de mètodes i experiències, estudis d'informes de casos, informes d'entrevistes, "memòries de camp" complementades alhora amb "mètodes d'estudi secundari" com la correspondència i entrevistes a col·legues. Un treball complet que aborda, amb totes les tècniques, amb tots els abordatges més solvents, un estudi amb criteris clarament racionals i de marcada vocació científica. Una fita de la investigació en ciències socials i concretament del treball social, que no ha sigut superat en cap lloc del món fins a dia d'avui.

Algunes acusacions

Ja hem tractat abans la qüestió de les "acusacions" que es poden fer sobre la figura de Mary E. Richmond. Com ja hem dit, s'ha de fer un exercici de contextualització. I de vegades es fa difícil no projectar aquestes acusacions amb una mirada allunyada de la perspectiva històrica o fins i tot amb paràmetres desvirtuats per prejudicis acumulats. D'altra banda, no es tracta de justificar-ho absolutament tot, es tracta de construir una realitat més objectiva, des de la singularitat del fet. Aquesta mirada "estranyada" que els antropòlegs coneixen molt bé pot proporcionar una perspectiva àmplia, més "sincera" i coherent. D'aquesta manera, ens pot reconciliar amb aquestes observacions i entendre-les com a pròpies també d'aquesta necessitat de millorar la visió de les nostres pioneres.

Una de les grans línies és la d'acusar la seva construcció com a funcionalista. La idea que el treball social a escala individual és funcionalista. És aquí on podem observar diversos prejudicis d'aquests: tot el que arriba dels Estats Units és funcionalista, és a dir, enfrontat al marxisme, i per tant anatemà, neoliberal i menyspreable. Una de les qüestions que s'ha de treballar és la terminologia: *funcional* no és el mateix que *funcionalista*. I aquí s'obre una línia d'investigació molt interessant. Podem intuir que un dels grans problemes rau en la confusió –no intencionada, evidentment– entre els dos termes pel fet de no diferenciar-los semànticament d'una manera adequada: funcionalisme i funcional. I el que les diferents escoles i disciplines han dit sobre aquests termes. És ben sabut que el funcionalisme sorgeix com a alternativa tant filosòfica com metodològica de l'estructuralisme predominant en la psicologia de finals del segle XIX als Estats Units i, per tant, coetània a la nostra autora. El seu recorregut i la seva adscripció són una altra qüestió. Aquí podem fer-nos diverses preguntes sobre aquest punt. El model funcional de V. Robinson i J. J. Taft. Què té a veure Otto Rank amb el funcionalisme? Per què es considera que el treball social individual és "essencialment funcional al sistema" i no ho és l'assistència mèdica, psicolò-

Podem intuir que un dels grans problemes rau en la confusió entre els dos termes pel fet de no diferenciar-los semànticament d'una manera adequada: funcionalisme i funcional

gica, psiquiàtrica? Per què no suporta aquesta acusació la psicoanàlisi, per exemple, que ha sigut un suport teòric fonamental en el treball social individual des dels anys 20? A quin funcionalisme s'adhereix Mary E. Richmond? Al sociològic de Talcott Parsons (1902-1979), que desenvoluparà els seus preceptes molt temps després que morís la nostra autora? Al de Robert Merton (1910-2003), que té el mateix "inconvenient"? Esmenta algun sociòleg o antropòleg funcionalista en cap dels seus llibres?

Totes aquestes preguntes, com si es tractés d'un corol·lari, es podrien contestar amb un dels principis que ja hem assenyalat abans i que perseguia l'anàlisi de la seva obra: la complementarietat del nivell individualitzat amb la reforma social, per tant, no encaixa en aquestes propostes si no és perquè assumeix els preceptes filosòfics del pragmatisme, però aleshores parlem d'unes altres qüestions. I és per això que la relacionem amb una altra de les seves grans influències: l'Escola de Chicago. Una influència que creiem que ha estat prou demostrada. En aquell moment era un dels centres de pensament social amb una gran influència de la filosofia pragmatista, com a corrent inspirador; amb una resposta que dilueix la polarització entre individu i societat com és l'interaccionisme simbòlic; propugnava la fe en una democràcia radical com a instrument del canvi social. Amb aquests instruments, amb aquesta perspectiva, promou la resposta a una qüestió fonamental que gira encara al voltant de la pròpia essència del treball social: l'equilibri entre els mandats de l'àmbit social i la presència important de l'individu com a agent responsable. Preguntes que sempre han fet avançar la nostra professió i que ens permeten construir un marc d'acció que no deixa exempta aquesta condició, al contrari, es preocupa gairebé d'una manera central d'aquest equilibri necessari entre l'àmbit individual i l'àmbit social com a responsabilitat compartida i en un flux constant d'influència.

A mode de conclusió

No és estrany trobar certes semblances entre la situació viscuda en aquest marc social de 1917 i la nostra perspectiva actual. Però aquest exercici no deixa de ser una mena d'artifici intel·lectual. Hi ha moltes referències a aquesta societat revolucionada i bel·licista que acabaria introduint-se en un seguit d'atrocitats molt més salvatges, que trencaria l'equilibri geoeconòmic, que veuria caure murs i aixecar nous prejudicis. Tot en una centúria que ha vist els èxits més grans de la humanitat i les conductes més perverses, que ha fet patir les situacions més aberrants a ingents grups socials, permetent els sofriments socials més infrahumans. Però que també ha generat nivells de democràcia que no s'havien vist mai; construït

No és estrany trobar certes semblances entre la situació viscuda en aquest marc social de 1917 i la nostra perspectiva actual. Però aquest exercici no deixa de ser una mena d'artifici intel·lectual

marcs de dret i llibertat que tot i que s'han embrutat constantment serveixen d'horitzó per a la defensa i la transformació en una societat més justa, igualitària i desenvolupada. Amb aquests camins ja recorreguts ens permet veure una professió consolidada, que continua buscant, com totes les professions, el seu lloc en una societat canviant, en una necessitats individuals i col·lectius en transformació constant. Una professió que va saber absorbir d'aquesta fons que construïa una pràctica ideologitzada al servei del canvi social per millorar la persona i el seu entorn de les "inclemències" pròpies d'economies deshumanitzades, de societats dictades a través de l'interès dominant del capital, però que ha sabut conviure i corregir -de vegades no tan ràpidament ni tan eficaçment com seria desitjable- tornant a la societat i a l'individu un marc de relació més harmònic, més equilibrat. Societats capaces de construir els anomenats "estats de benestar" i alhora de posar-los en perill.

Però sens dubte, tots els moviments en la direcció de la solidaritat i la justícia social serien impossibles sense l'existència de dones com Mary E. Richmond que van posar els fonaments per construir, iniciant un procés continu i inacabat una de les professions més gratificants que hi ha: el treball social amb majúscules. Podem estar orgullosos, i hem d'estar-ho, de les nostres pioneres.

Bibliografía

- ADDAMS, J. *El largo camino de la memoria de las mujeres*. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014. ISBN: 788416028665.
- AGNEW, E. N. *From Charity to Social Work. Mary E. Richmond and the Creation of an American Profession*. Chicago: University of Illinois Press, 2004. ISBN: 978-0252028755.
- AGNEW, E. N. Civic Professionalism and Social Work: Mary Richmond's Legacy in the 21st Century. *Locus Soci@l*. Centro de Estudios de Serviço Social e Sociologia, hivern 2010, vol. 5, 31-44. ISSN: 1647-1431.
- BRANCO, F. A sociatría em Jane Addams e Mary Richmond. *Locus Soci@l*. Centro de Estudios de Serviço Social e Sociologia, hivern 2010, vol. 5, 70-78. ISSN: 1647-1431.
- CASTEL, R. *Las metamorfosis de la cuestión social. Una crónica del salariado*. Barcelona: Paidós, 1997. ISBN: 9789501254570.
- FOUCAULT, M. *Las palabras y las cosas. Una arqueología de las ciencias humanas*. Madrid, Siglo XXI, 1999. ISBN: 9788432309502.
- HURTUBISE, Y. Mary Richmond: Une pionnière mal connue. *Locus Soci@l*. Centro de Estudios de Serviço Social e Sociologia, invierno 2010, vol. 5, 45-55. ISSN: 1647-1431.
- MIRANDA ARANDA, M. *De la caridad a la ciencia. Pragmatismo, Interaccionismo simbólico y Trabajo Social*. Zaragoza: Mira Editores, 2004. ISBN: 978-84-8465-151-2.
- MIRANDA ARANDA, M. Reivindicando a Mary Richmond y su obra. *Locus Soci@l*. Centro de Estudios de Serviço Social e Sociologia, hivern 2010, vol. 5, 6-30. ISSN: 1647-1431.
- MIRANDA ARANDA, M. Contexto de la actividad y el pensamiento de Mary Richmond. *Cuadernos de Trabajo Social*. 2011, núm. 24, 35-45. ISSN: 0214-0314.
- MIRANDA ARANDA, M. La importancia de la historia del trabajo social para construir una identidad profesional aceptada internacionalmente. *Revista Tendencias & Retos*. 2015, vol. 20, núm. 1, 21-34. ISSN: 0122-9729.
- MIRANDA ARANDA, M. Remontarse a las fuentes: vindicación de las pioneras. En FOMBUENA VALERO, Josefa (coord.). *El trabajo social y sus instrumentos: elementos para una intervención a piacere*. Valencia: Nau Llibres, 2012, 73-107. ISBN: 978-84-7642-842-9.
- MIRANDA ARANDA, M. Algunas reflexiones sobre las pioneras del Trabajo Social y el papel de la educación. *Azarbe: Revista Internacional de Trabajo Social y Bienestar*. 2012, núm. 1, 87-96. ISSN: 2255-4955.
- RICHMOND, Mary E. *What is social Case Work? An introductory description*. The Classics Us, 2013. ISBN: 9781330134146.
- TRAVI, B. Primeras aproximaciones para la comprensión de la naturaleza, fundamentos y formas del Trabajo Social en la obra de Mary Ellen Richmond. *Acciones e investigaciones sociales*. Facultad de Ciencias Sociales y del Trabajo, Universidad de Zaragoza, 2006, núm. 1 Ext. ISSN: 1132-192X.